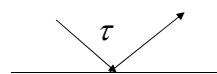
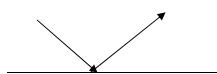

A felületi folyamatok dinamikája

1

Mozgékonyság a felületen

energiakülönbség a "kötőhelyek" között
betöltött–betöltetlen helyek $\rightarrow \Delta c \rightarrow$ diffúzió?

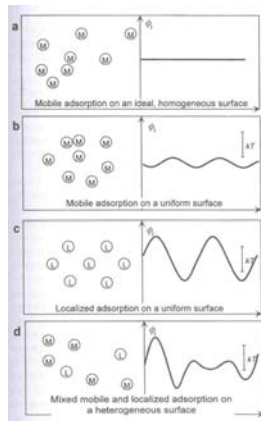
véletlenszerű
a rezgési energia $> E_{adsz}$

$$D = D_0 e^{-\frac{E_{diff}}{RT}}$$

Mitől függhet?

2

A felületi mozgékonyaságot befolyásoló tényezők 1

kétdimenziós gáz ?

nem lokalizált adszorpció $E_{diff} \leq kT$

Pl. H₂ fémfelületen (ált. protonként)

lokalizált adszorpció

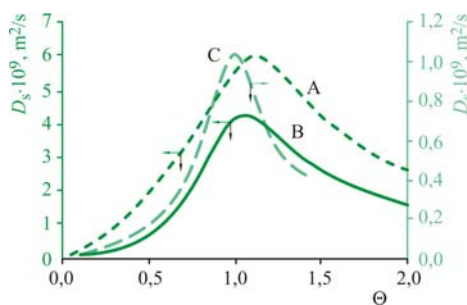
$E_{diff} > kT$ **a diffúzió aktivált**

Nagy adsz. energiájú
helyek között is lehet kis aktiválási energia

$E_{adsz} = E_{diff}$ is lehet; tipikusan $E_{diff} = 0,1 \div 0,8 E_{adsz}$

3

A felületi mozgékonyaságot befolyásoló tényezők

A: argon/szilikagél 89 K
B: argon/szilikagél 77 K
C: N₂/amorf szén 77 K

anyagi tulajdonság
hőmérséklet
borítottság

kis Θ : random walk τ ideig, 2D gáz
 Θ nő $\rightarrow$ folyadék jelleg

~Az adszorpciós energiát
követi az aktiválási energia

4

A KEMISZORPCIÓ

5

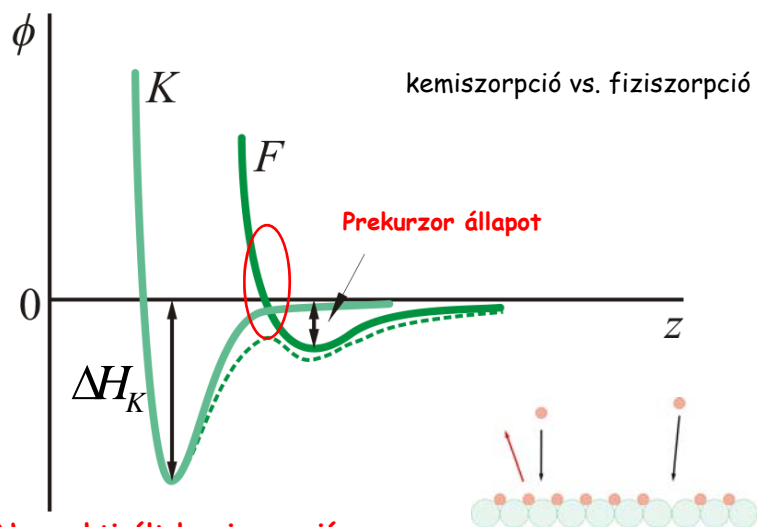
Fizi- és kemiszorpció összehasonlítása

	Fiziszorpció	Kemiszorpció
Kölcsönhatás	nem specifikus, másodlagos kölcsönhatások	kémiai reakció, elektronsere
Entalpia	tipikusan 5-80 kJ/mol (vö. kondenzációs hő) függ a molekula méretétől és polaritásától	tipikusan 40 - 800 kJ/mol (vö. reakcióhő, kémiai kötésekkel azonos nagyságrend)
Határfelületi réteg vastagsága	lehet többrétegű	egy réteg
Kinetika	gyors, nem aktivált folyamat	változó, gyakran aktiválási energia kell
Hőmérséklettartomány	a gáz forráspontja közelében (pl. Xe < 100 K, CO ₂ < 200 K)	nincs hőmérsékleti korlát (a jellemző T az adott kémiai reakciótól függ)
Egyéb	nem-disszociatív, reverzibilis, nincs különbség a kristálytani helyek között	gyakran disszociációval jár irreverzibilis kristálytani pozícióra érzékeny

Kivételek!!!

6

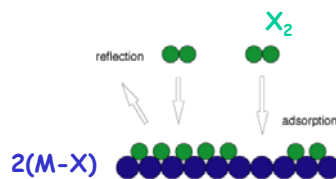
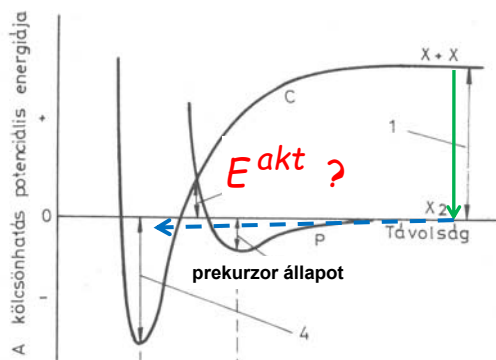
A kemisorpció

1. Nem-aktivált kemisorpció
 molekuláris O_2 /szén; H_2 /szén; Cl_2 /szén; etilén/ezüst

$$E_{desz}^{akt} = -\Delta H_K$$

7

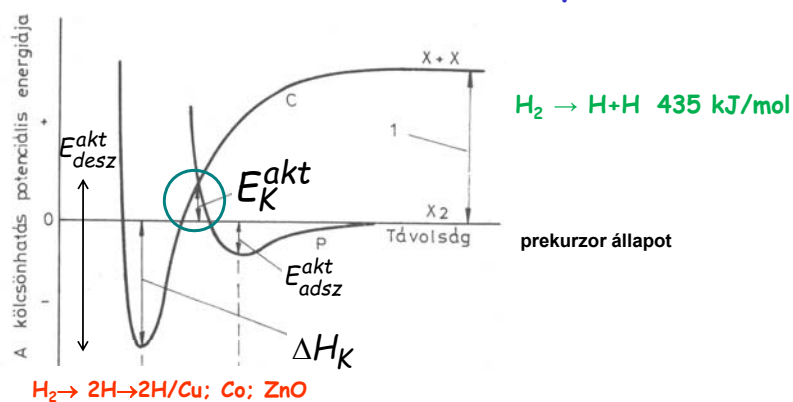
2. Disszociatív kemisorpció

H_2, Hg_2, O_2 fémfelületen

a. közvetlen

8

b) prekursor-közvetített disszociatív adszorpció

↓
20-40 kJ/mol

$$E_{desz}^{akt} = -\Delta H_K + E_K^{akt}$$

kemi vs fizi: a reakciósebesség nem döntő

$$k = A e^{-\frac{E_{akt}}{RT}}$$

9

A deszorpció sebessége (elsőrendű)

$$k_d = A e^{-\frac{E_{desz}^{akt}}{RT}} \quad t_{1/2} = \frac{\ln 2}{k_d} = \frac{\ln 2}{A} e^{\frac{E_{desz}^{akt}}{RT}} = \tau_0 e^{\frac{E_{desz}^{akt}}{RT}}$$

tartózkodási idő

$$E_{desz}^{akt}, \text{kJ/mol} \quad \tau_0 = \frac{\ln 2}{A}, \text{s}$$

0,4 $6 \cdot 10^{-14}$

4,0 **$2,7 \cdot 10^{-13}$ tipikus**

40 $1,6 \cdot 10^{-6}$

60 $9 \cdot 10^{-3}$

80 50

100 $3 \cdot 10^5$

120 $2 \cdot 10^9$

$$\tau_0 = f(\Theta)$$

~ borított helyre

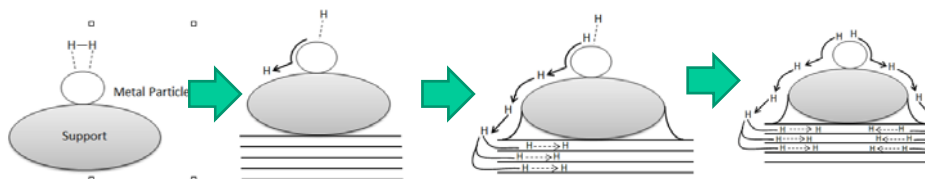
~ szomszéddal laterális kölcsönhatás ¹⁰

Spillover jelensége

Az adott felületen adszorbeált molekula transzportja egy másik felületre (indirekt adszorpció a hordozóra)

A hidrogén spillover fő lépései:

- 1) A hidrogénmolekula disszociatív kemisorpciója az átmeneti fém katalizátor felületére
- 2) A hidrogénatomok vándorlása a katalizátorról a hordozóra
- 3) A hidrogénatomok diffúziója a hordozó felületén ill. annak belsejében

Heterogén katalízis: hátrány
Hidrogéntárolás: előny

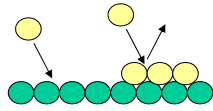
11

A FELÜLETI REAKCIÓK SEBESSÉGE

12

$$V_{adsz} = \text{ütközések gyakorisága} \cdot \text{megkötődés valószínűsége}$$

mérhető

Az ütközések gyakorisága

$$z = \frac{p}{\sqrt{2\pi mkT}}$$

számítható

$10^{18} - 10^{19}$ felületi fématom/ m^2

légkör, 25 °C

3×10^{27} ütközés/ m^2s

felületi helyenként

$\sim 10^8$ ütközés/s

13

S megkötődési valószínűség:

a felületbe ütköző molekula sebessége hogyan disszipálódik

pl. $p = f(t)$ -ből, méréssel

$$S = \frac{V_{adsz}}{\text{felületi ütközés gyakorisága}}$$

kinetikus gázelméletből $z = \frac{p}{\sqrt{2\pi mkT}}$

S_0 a potenciálfv-től függ

RT

CO/átmeneti fém

0,1-1

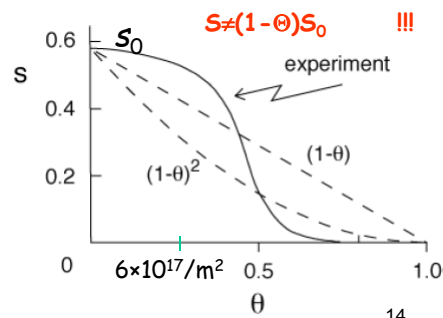
N_2 /rénium

O_2 /ezüst

<0,01

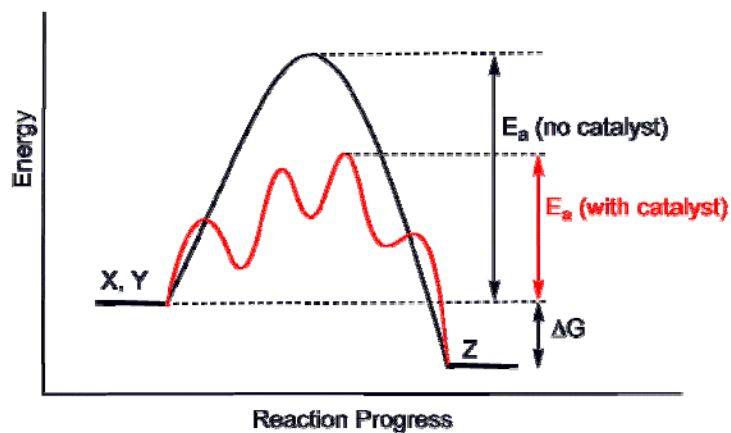
0,0001

kristálysíkok !

14

Heterogén katalízis

homogén ↔ heterogén
 v-t befolyásolja, egyensúlyt nem
 kisebb aktiválási energiájú út

15

Ipari jelentőség

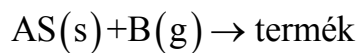
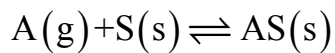
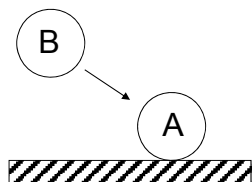
Folyamat	reagensek	katalizátor	termék
ammónia-szintézis (Haber-Bosch)	$N_2 + H_2$	Al_2O_3 hordozós vasoxidok	NH_3
etilén-oxid szintézis	$C_2H_4 + O_2$	Al_2O_3 hordozós ezüst	C_2H_4O
kőolaj kéntelenítése	$H_2 + R_2S$	Al_2O_3 hordozós Mo-Co	$RH + H_2S$
Olefinpolimerizáció (Ziegler-Natta)	propilén	$MgCl_2$ hordozós $TiCl_3$	polipropilén

16

Felületi reakciók mechanizmusa

1. Eley-Rideal

$$v = kp_B \cdot \Theta_A$$

ha $\Theta_A = f(p_A)$ Langmuir

$$v = \frac{kKp_A p_B}{1 + Kp_A}$$

1) kis p_A : $Kp_A \ll 1$

2) nagy p_A : $Kp_A \gg 1$ $v \approx kp_B$

17

Eley-Rideal mechanizmus, példák

reagensek	katalizátor	termék
$\text{CO}_2 + \text{H}_2(\text{s})$		$\text{H}_2\text{O} + \text{CO}$
$\text{C}_2\text{H}_2 + \text{H}_2(\text{s})$	vas vagy nikkel	C_2H_4
$2 \text{NH}_3 + \frac{1}{2} \text{O}_2(\text{s})$	platina	$\text{N}_2 + 3 \text{H}_2\text{O}$
$\text{C}_2\text{H}_4 + \frac{1}{2} \text{O}_2(\text{s})$		H_2COCH_2

18

2. Langmuir - Hinshelwood

adszorpció a felületre
 $A(g) + S(s) \rightleftharpoons AS(s)$
 $B(g) + S(s) \rightleftharpoons BS(s)$

diffúzió a felületen

reakció
 $AS(s) + BS(s) \rightarrow T(s)$

deszorpció
 $T(s) \rightarrow T(g)$

19

$$\Theta_A + \Theta_B + \Theta_{szabad} = 1$$

$$v = k \cdot \Theta_A \cdot \Theta_B$$

Langmuir $\Theta_A = \frac{K_A p_A}{1 + K_A p_A + K_B p_B}$

$$\Theta_B = \frac{K_B p_B}{1 + K_A p_A + K_B p_B}$$

$$v = \frac{k K_A p_A K_B p_B}{(1 + K_A p_A + K_B p_B)^2} \quad \text{komplex T-függés}$$

20

$$v = \frac{kK_A p_A K_B p_B}{(1 + K_A p_A + K_B p_B)^2}$$

a) mindkét molekula szorpciója gyenge

$$v = kK_A p_A K_B p_B$$

b) B molekula szorpciója gyenge

$$v = \frac{kK_A p_A K_B p_B}{(1 + K_A p_A)^2}$$

c) A molekula szorpciója igen erős

$$v = \frac{kK_B p_B}{1 + K_A p_A}$$

21

Langmuir - Hinshelwood példák

reagensek	katalizátor	termék
$2 \text{ CO} + \text{O}_2$	platina	2CO_2
$\text{CO} + 2\text{H}_2$	ZnO	CH_3OH
$\text{C}_2\text{H}_4 + \text{H}_2$	réz	C_2H_6
$\text{N}_2\text{O} + \text{H}_2$	platina	$\text{N}_2 + \text{H}_2\text{O}$
$\text{C}_2\text{H}_4 + \frac{1}{2} \text{O}_2$	palládium	CH_3CHO
$\text{CO} + \text{OH}$	platina	$\text{CO}_2 + \text{H}^+ + \text{e}^-$

22